

Araştırma Makalesi / Research Article

Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (Cedaw) Denetim Usulleri ve Türkiye Uygulaması

The Monitoring Procedures of The Convention On The Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (Cedaw) And Its Implementation In Türkiye

Arş. Gör. Anıl ERGUN GÜVEN*

Öz:

Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi, kadınlara karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını amaçlayan en kapsamlı uluslararası insan hakları sözleşmelerinden biridir. CEDAW kadınların insan hakkı ihlallerine özgün olarak geliştirilen ilk sözleşme olma özelliği sebebiyle Kadınların Anayasası olarak bilinmektedir. Sözleşme ilk olarak cinsiyet temelli her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını ve kadınların temel haklarını yasalar yoluyla güvence altına almayı amaçlamaktadır. Sözleşme, yalnızca normatif düzenlemeler getirmekle kalmayıp, aynı zamanda etkili bir denetim sistemi de öngörmektedir. CEDAW kapsamında öngörülen denetim usulleri; sözleşmenin 17–22. maddeleri arasında düzenlenen denetim mekanizması ile CEDAW İhtiyari Protokol çerçevesinde geliştirilen bireysel başvuru ve soruşturma prosedürlerinden oluşmaktadır. Bu mekanizmalar, klasik uluslararası denetim yöntemlerinden farklı olarak bağlayıcı yaptırımlardan farklı olarak uluslararası kamuoyu baskısı ve devletlerin iç hukuk reformlarını teşvik etme işlevi görmektedir. Türkiye özelinde ise, sözleşmeye taraf olma süreci, İhtiyari Protokol’ün kabulü ve düzenli raporlama yükümlülükleri çerçevesinde denetim mekanizmalarının işleyişi değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Kadın Hakları, Raporlama, Bireysel Başvuru, Soruşturma Usulü.*

* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Doktora Programı Öğrencisi, İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi, mail: anilergun@aydin.edu.tr , ORCID: 0000-0001-8446-7596. Bu çalışma, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Doktora Programı kapsamında, Anıl ERGUN GÜVEN’ in “İnsan Hakları Sözleşmelerinde Bir İnsan Hakkı İhlali Olarak Kadına Yönelik Şiddet ve Türkiye’deki Görünümü” başlıklı yayınlanmamış doktora tezinden türetilmiştir.

Abstract:

The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women is one of the most comprehensive international human rights treaties aimed at eliminating discrimination against women. CEDAW is known as the “Constitution for Women” because it is the first treaty specifically developed to address human rights violations against women. The Convention aims, first and foremost, to eliminate all forms of gender-based discrimination and to ensure the protection of women’s fundamental rights through legislation. The agreement not only establishes regulatory provisions but also provides for an effective oversight system. The monitoring procedures provided for under CEDAW consist of the monitoring mechanism established under Articles 17–22 of the Convention and the individual complaint and investigation procedures developed under the Optional Protocol to CEDAW. Unlike traditional international monitoring methods, these mechanisms serve to exert international public pressure and encourage states to undertake domestic legal reforms, rather than imposing binding sanctions. With regard to Turkey specifically, the process of becoming a party to the treaty, the adoption of the Optional Protocol, and the functioning of monitoring mechanisms within the framework of regular reporting obligations have been assessed.

Key Words: *Women’s Rights, Report, Communications Procedure, Inquiry Procedure*

GİRİŞ

Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (“CEDAW”, bundan sonra Sözleşme veya CEDAW olarak anılacaktır), Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 18 Aralık 1979 tarihinde kabul edilmiş ve 3 Eylül 1981 tarihinde yürürlüğe girmiştir.¹ Kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi, modern insan hakları hukukunun temel önceliklerinden biri olarak uluslararası toplumun gündeminde önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler bünyesinde kabul edilen Sözleşme, kadınlara yönelik ayrımcılığın her biçimini ortadan kaldırmayı amaçlayan en kapsamlı uluslararası belgelerden biri olarak öne çıkmaktadır. Yalnızca kadınlara özgülenen bu belge, uzunca bir süre insan hakları kavramı yerine “rights of men” kavramının kullanılması ve Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi tasarısında insan yerine “men” (erkek) kelimesinin kullanıldığı düşünülürken oldukça önemli bir gelişme olarak görülmektedir.² Sözleşme, taraf devletlere yalnızca hukuki düzenlemeler yapma yükümlülüğü getirmekle kalmamakta; aynı zamanda toplumsal, kültürel ve ekonomik alanlarda da eşitliği sağlamaya yönelik aktif politikalar geliştirme sorumluluğu yüklemektedir.

CEDAW’dan on dokuz yıl sonra Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması İhtiyari Protokolü 22.11.2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Protokol bireysel şikâyet başvurusu ve soruşturma usulünü içermektedir.³ CEDAW’ın etkinliği, yalnızca normatif çerçevesinden değil, aynı zamanda sözleşmenin uygulanmasını izlemeye yönelik geliştirilen denetim mekanizmalarından da kaynaklanmaktadır. Taraf devletlerin periyodik raporlama yükümlülüğü, bireysel başvuru imkânı ve soruşturma usulleri gibi araçlar, sözleşmenin uygulanabilirliğini güçlendiren temel unsurlar arasında yer almaktadır. Bu denetim mekanizmaları, uluslararası düzeyde hesap verebilirliği artırırken, devletlerin kadın haklarına ilişkin politikalarını sürekli olarak gözden geçirmelerini teşvik etmektedir.

¹ “Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women”, adopted 18 December 1979, entered into force 3 September 1981, United Nations Treaty Series (UNTS), vol. 1249, p. 13, https://treaties.un.org/doc/Treaties/1981/09/19810903%2005-18%20AM/Ch_IV_8p.pdf (E.T.: 26.02.2026)

² Bihterin Vural DİNÇKOL, “Kadının İnsan Hakları”, İnsan Hakları Hukuku ve Kadın, Dinçkol, Bihterin Vural (der.), İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul 2003, ss.13-20, s. 14-15.

³ Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması İhtiyari Protokolü (Optional Protocol to the Convention on the Elimination of Discrimination against Women). Protokol 06.10.1999 tarihli BM Genel Kurulu’nun 54. Oturumunda kabul edilmiş, 10.12.1999 tarihinde imzaya açılmış ve 22.11.2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women> (E.T.: 26.02.2026).

Türkiye, CEDAW'a taraf olan ülkeler arasında yer almakta olup, sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getirme konusunda çeşitli hukuki ve kurumsal adımlar atmıştır. Ancak, uygulamada karşılaşılan sorunlar ve uluslararası denetim organlarının değerlendirmeleri, Türkiye'nin bu durumu çok boyutlu bir analizini gerekli kılmaktadır. Bu çalışma, CEDAW'ın denetim usullerini incelemeyi ve Türkiye'nin sözleşme kapsamındaki uygulamalarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Böylece, hem uluslararası denetim mekanizmalarının işleyişine ışık tutulması hem de Türkiye'nin kadın hakları alanındaki mevcut durumunun ortaya konulması hedeflenmektedir. Çalışma kısa bir değerlendirme içeren sonuç bölümüyle bitirilmiştir.

1. KADINA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ORTADAN KALDIRILMASI KOMİTESİ

Sözleşmenin denetim organı, CEDAW' da öngörülen CEDAW Komitesi'dir. Komite hukuki niteliği itibarıyla yarı yargısal bir organ olarak kabul edilmekte olup, bir mahkeme statüsünde değildir. Komite gerekli gördüğü konularda genel tavsiyeler kabul etme yetkisine sahiptir. Genel tavsiyeler aracılığıyla Sözleşme hem yorumlanmakta hem de güncel koşullara uyarlanarak uygulama alanını genişletmektedir.⁴

Sözleşmenin kuruluşunda var olan denetim mekanizması düzenli bir şekilde verilen taraf devlet raporlarını CEDAW Komitesinin incelemesi ve tavsiyelerde bulunmasını öngörmektedir.⁵ İhtiyari Protokol' ün yürürlüğe girmesiyle birlikte Komite'nin görevleri arasına bireysel başvuru şikâyetleri ile soruşturma yürütme de eklenmiştir.⁶

Komite, Sözleşmeye taraf olan devletler tarafından aday gösterilen ve seçilen 23 bağımsız üyeden oluşmaktadır. Üyeler bağımsızlık özelliğinin gereği olarak kendilerini aday gösteren devletten talimat almazlar, bu yönüyle hükümet temsilcisi değildirler. Komite 4 yıllık bir süre için seçilir, ancak bu süre sona erdiğinde tekrar seçilebilirler. Üyeler hukuk, tıp, siyaset bilimi, edebiyat, psikoloji gibi farklı disiplinlerde görev yapan kişilerden seçilir.⁷

⁴ Feride ACAR, "Kadınların İnsan Haklarında Ulusalüstü Standartlar ve Denetim: CEDAW Örneği Bağlamında Bazı Gözlemler", Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler, Mücadeleler, Kazanımlar, Durudoğan, Hülya/ Gökşen, Fatoş/ Oder, Bertil Emrah/ Yüksek, Deniz (der.), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2014, s.185-195, s.190.

⁵ CEDAW, md.18.

⁶ Andrew BYRNES, "The Committee on the Elimination of Discrimination against Women", Women's Human Rights: CEDAW in International, Regional and National Law, Der. Anne HELLMUM, Henriette Sinding AASEN, Cambridge University Press, ss. 27-61, s.28.

⁷ CEDAW, md. 17.

Söz konusu farklı disiplinlerde çalışan üyelerin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bütüncül bir yaklaşımı sağlayacağı düşünülmektedir.⁸

Sözleşme 'de Komite'nin yılda bir kez iki haftayı geçmeyecek şekilde toplanacağı düzenlenmiştir.⁹ Bu süre Komitenin rapor ve genel tavsiye kararları ile İhtiyari Protokol'ün getirdiği yükümlülükler dikkate alındığında yetersiz görülmektedir. Söz konusu sorun BM Genel Kurulu Kararları neticesinde Komite'nin yılda birden fazla toplanarak görevlerini yerine getirmesiyle çözüme kavuşturulmuştur.¹⁰

Komite denetleme yetkisini kullanırken üç yöntem izleyebilir: CEDAW'ın ortaya çıkışından itibaren kullanılan rapor¹¹; İhtiyari Ek Protokol'ün getirdiği bireysel başvuru¹² ve soruşturma yöntemi.¹³

A. RAPORLAMA

Sözleşme uyarınca taraf devletler, Sözleşme kapsamında üstlendikleri yükümlülüklerin uygulanmasına ilişkin olarak düzenli raporlar sunmakla yükümlüdür. Bu doğrultuda devletler, Sözleşme'nin ilgili devlet bakımından yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içinde ilk raporlarını, devamında ise en az dört yılda bir periyodik raporlarını Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi'ne sunarlar.¹⁴

Sunulan raporlar, Komite tarafından incelenir ve bu inceleme sürecinde devlet ile Komite arasında "yapıcı diyalog" gerçekleştirilir. Komite, inceleme öncesinde devlete bir "sorunlar listesi" (list of issues) yönelterek belirli konularda açıklama talep edebilir. İnceleme sonucunda ise Komite, devletin Sözleşme hükümlerini ne ölçüde yerine getirdiğini değerlendirerek "sonuç gözlemleri" (concluding observations) yayımlar.¹⁵

⁸ Gülay ARSLAN ÖNCÜ, Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık Vakalarında CEDAW: Bireysel Şikâyet Başvurusu ve Soruşturma Usulleri Bağlamında Bir Potansiyel ve Etkililik Analizi, *Kadına Karşı Ayrımcılık Hukuk, Toplum, Devlet ve CEDAW* içinde, Der. Sevinç ERYILMAZ- Gökçeçek AYATA- Pınar ÇAĞLI, Zoe Yayınları, 2022, İstanbul, ss.273-311, s. 277.

⁹ CEDAW, md.20.

¹⁰ Gülay ARSLAN ÖNCÜ, a.g.e., s. 277.

¹¹ CEDAW, md. 18.

¹² İhtiyari Ek Protokol, md.1-7.

¹³ İhtiyari Ek Protokol, md.8-10.

¹⁴ CEDAW, md.18/1.

¹⁵ Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, "Rules of Procedure of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women"(UN Doc CEDAW/C/2001/I/4, 2001).

CEDAW Komitesinin denetim işlevi uzun yıllar devletlerin Komiteye peyotik raporlar sunma yöntemiyle devam etmiştir.¹⁶ Rapor sunma işlevi bugün hala geçerlidir. Bu prosedürün sonucu olarak da ülkelere tavsiyelerde bulunur. Taraf devletler bu tavsiyelere uymazsa Komite sadece uyarıda bulunabilir, herhangi bir yaptırım gücü yoktur. Ancak söz konusu raporlar ve kesin yorumlar herkese açık olarak internet ortamında yayınlanır, böylece ilgili devletin bu alenilikten çekinmesi beklenir.¹⁷ Bu prosedür aynı zamanda ülkelerdeki ayrımcılık politikaları tespit etme imkanı tanır.

Komite üye ülkelerden belirli konular üzerine daha fazla çalışma yapmalarını isterse tavsiyelerde bulunur. Komite, 1989 yılında bütün ülkelerden kadına yönelik şiddet konusunda bilgi talep etmiş ve 1992 yılında 19 Numaralı Genel Tavsiye (bundan sonra “19 No’lu Tavsiye” olarak anılacaktır) kararını yayınlamıştır. Bu tavsiyeye göre fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet, kadınların insan hak ve temel özgürlüklerden eşit biçimde yararlanmasını engelleyen yapısal bir sorundur. 19 No’lu Tavsiye, devletlerin yalnızca kamu görevlilerinin gerçekleştirdiği ihlallerden değil, aynı zamanda özel kişiler tarafından işlenen şiddet eylemlerinden de sorumlu tutulabileceğini vurgulayarak “özen yükümlülüğü” ilkesini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda devletlerin, kadına yönelik şiddeti önlemek, soruşturmak, cezalandırmak ve mağdurları korumak için etkili yasal ve idari önlemler alması gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca aile içi şiddet, cinsel saldırı, taciz ve zorla evlendirme gibi farklı şiddet türlerinin bu çerçevede değerlendirilmesi gerektiği belirtilmekte; şiddetin kadınların eğitim, sağlık, çalışma ve kamusal yaşama katılımını ciddi biçimde sınırladığına dikkat çekilmektedir. Bu yönüyle 19 No’lu Genel Tavsiye, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin insan hakları ihlali olarak tanınmasını sağlamış ve sonraki uluslararası düzenlemelere yön veren temel metinlerden biri olmuştur.¹⁸

CEDAW Komitesine sunulmak üzere rapor hazırlama görevi Türkiye özelinde Kadının Statüsü Genel Müdürlüğüne verilmiştir. Bu kapsamda Türkiye ilk raporunu 29 Ocak 1990’da sunmuştur.¹⁹

¹⁶ Semih GEMALMAZ, Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş, Cilt-1, İstanbul,2012, s.684.

¹⁷ Demet ÖZDAMAR, CEDAW Sözleşmesi: Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme ve Ek İhtiyari Protokol’ün, İç Hukukumuzda, Özellikle Yeni Aile Hukukumuzda Etkisi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ekim 2009, s. 455.

¹⁸ Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (CEDAW). (1992). **19 No’lu Genel Tavsiye: Kadına yönelik şiddet**. <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm> (E.T: 26.02.2026).

¹⁹ Ayrıntılı bilgi için: [https://www.aile.gov.tr/ksgm\(E.T: 26.02.2026\)](https://www.aile.gov.tr/ksgm(E.T: 26.02.2026)) ; Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele V. Ulusal Eylem Planı (2026–2030), 25 Kasım 2025 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanan 2025/19 sayılı Cumhurbaşkan-

CEDAW'ın 12 ve 14 No'lu Genel Tavsiyeleri, kadın haklarının korunması ve kadına yönelik ayrımcılığın önlenmesi açısından önemli rehberler sunmaktadır. 12 No'lu Genel Tavsiye (1989), kadınlara yönelik şiddeti önleme ve ortadan kaldırma bağlamında devletlerin yükümlülüklerini vurgular; devletlerden bu alanda aldıkları yasal, idari ve politik önlemleri raporlamaları ve şiddetin yaygınlığına ilişkin istatistiksel verileri sunmaları talep edilir.²⁰ 14 No'lu Genel Tavsiye (1990) ise kadın sünneti (genital sakatlama) uygulamasına odaklanarak, bu zararlı geleneksel uygulamanın kadınların sağlık ve insan hakları üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya koyar ve devletlere kadının genital sakatlanmasını ortadan kaldırmak için eğitim, farkındalık çalışmaları yürütme ile sağlık personelinin ve toplumu bilinçlendirme yükümlülüklerini hatırlatır. Bu iki tavsiye, CEDAW'ın kadına yönelik şiddet ve ayrımcılık konularını sistematik biçimde ele alma yaklaşımının erken örneklerini oluşturmakta ve sonraki 19 No'lu Tavsiye ile birlikte kadın haklarının uluslararası hukukta güvence altına alınmasına temel teşkil etmektedir.²¹ Raporlama, denetleme bakımından çok etkili ve bağlayıcı bir yol olarak gözükmese de, ülke raporlarındaki sonuç gözlemleriyle Sözleşmeyi yorumlama ve Genel tavsiyelerle genişletme imkânı bulmaktadır.

B. BİREYSEL BAŞVURU

CEDAW İhtiyari Ek Protokol'ü (bundan sonra "İhtiyari Ek Protokol" olarak anılacaktır) 1999 yılında kabul edilmiş olup, Protokol ile birlikte Komiteye Bireysel Başvuru" hakkı tanınmıştır. Ancak Protokol'de "bireysel şikâyet başvurusu" yerine "the communications procedure" ibaresi yer almaktadır.²² Ancak AİHS'nin getirdiği bireysel başvuru usulü ile benzer özellikler taşıdığı ve literatürde de bu şekilde çevrilip kullanıldığı görüldüğünden ve daha anlaşılır olacağı düşünüldüğünden "ileti prosedürü" kavramı yerine "bireysel şikâyet başvurusu" kavramı tercih edilip kullanılmıştır.

Ek Protokol kapsamında genel olarak çekince konulması yasaklanmış²³ olsa da, 10.madde taraf devletlere yetki tanımama hakkı getirmiştir.²⁴ Güncel

liği Genelgesi ile yürürlüğe girdi. <https://aile.gov.tr/media/264914/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-v-uep-ki-tapcik.pdf> (E.T: 26.02.2026).

²⁰ Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (CEDAW). (1989). *Genel Tavsiye No. 12: Kadına yönelik şiddet*. <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cedaw> (E.T: 26.02.2026).

²¹ Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (CEDAW). (1990). *Genel Tavsiye No. 14: Kadın sünneti (FGM)*. <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cedaw> (E.T: 26.02.2026).

²² CEDAW Ek İhtiyari Protokol, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 54/4 sayılı Kararı ile 6 Ekim 1999 tarihinde imzalanmış ve 22 Aralık 2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir. <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/protocol/> (E.T: 27.02.2026).

²³ İhtiyari Ek Protokol md.17.

²⁴ İhtiyari Ek Protokol md.10.

olarak Bangladeş, Belize, Kolombiya taraf olma sürecinde, Küba ise İhtiyari Protokol'ü imzalarken soruşturma yetkisini tanımadıklarını beyan eden ülkelerdir.²⁵

Bireyler ya da birey grupları doğrudan veya temsilcileri aracılığıyla bireysel başvuruda bulunabilirler.²⁶ Yine aynı maddelerde mağdur “namına” başvuru imkânı da tanınmıştır.

Başvurucu genellikle CEDAW kapsamında bir ya da birden fazla hakkının ihlal edildiği iddiasıyla başvuruda bulunan kişidir. Genellikle mağdur ve başvuran aynı kişi olmakla birlikte başvuran mağdurun bir aile üyesi olduğunu veya meşru bir menfaati olduğunu kanıtlayabildiği sürece kendisi bireysel başvuruda bulunamayan mağdur adına hareket ediyor olabilir. Mağdur bakımından incelenmesi gereken bir konu da kimlerin mağdur statüsünde sayılacağıdır. CEDAW metninde sözleşmenin başlığı ve içeriğinde “kadın/kadınlar” ibaresi geçmektedir. Ayrımcılık yasağının tanımlandığı md.1 ve md. 5 te biyolojik cinsiyete karşılık gelen “sex” terimi kullanılmıştır. Md.4'te “annelik”, md.11'de “gebelik”, “annelik izni” ve md.10'da geçen “kadınlar ve erkekler” ibaresi cinsiyetin biyolojik cinsiyeti kapsadığı sonucunu desteklemektedir.²⁷ CEDAW metninde toplumsal cinsiyet “gender” kavramı geçmemektedir. Ancak 2010 yılında Komite'nin yayınladığı 27 ve 28 No'lu Genel Tavsiyelerde toplumsal cinsiyet kavramı kullanılmıştır. Kadınları ayrımcılığın özel hedefi haline getiren “toplumsal cinsiyet kimliğinden” bir kez daha bahsedilmiştir.²⁸ Her ne kadar örneğin trans bireylerin Komite önünde mağdur statüsüne sahip olup olmayacağı belirsizliğini sürdürse de cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılıktan mağdur olanların Komite önünde mağdur statüsüne sahip olmalarının önünde açık bir yasak bulunmamaktadır.²⁹

Mağdur statüsünü kız çocukları bakımından değerlendirdiğimizde CEDAW da açıkça kadın kavramının kız çocuklarını kapsadığı yer almamaktadır. Ancak sözleşmede kız çocuklarına açıkça referans yapılmaktadır.³⁰ Dolayısıyla kız çocuklarının CEDAW kapsamında bir ya da birden fazla haklarının ihlali iddiasıyla Komiteye bireysel şikâyet başvurusunda bulunabilirler.

²⁵ www.un.org (E.T: 27.02.2026).

²⁶ İhtiyari Ek Protokol md.2, Komite Usul Kuralları kural 68.

²⁷ CEDAW, md.1-4-5-10-11.

²⁸ CEDAW 28 Numaralı Genel Tavsiyesi, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?Lang=en&symbolno=CEDAW%2FC%2FGC%2F28&utm_source (E.T: 27.02.2026).

²⁹ Gülay ARSLAN ÖNCÜ, a.g.m., s. 279-280.

³⁰ CEDAW, md.10/b, 10/c, 10/f.

İhtiyari Ek Protokol mağdur kavramını yalnızca kadınlarla sınırlı tutmamıştır. Dolayısıyla kadın cinsiyetinden olmayanların da mağdur sıfatıyla bireysel başvuruda bulunabileceği lafzi yorumla çıkarılabilir. Ancak temel sözleşme yalnızca kadın haklarını düzenlemektedir. Kadın cinsiyetinden olmayan kişiler de Komiteye bireysel şikâyet başvurusunda bulunmuşlardır. Komite burada şu şekilde ayrımlar yaparak karar verme yoluna gitmiştir: Komite CEDAW metninde açıkça çocuklara referans yapılarak herhangi bir cinsiyet ayrımı gözetmeksizin bütün çocukları içerdiğini kabul etmekte ve sözleşmenin kız erkek bütün çocuklara eşit şekilde uygulanabilir olduğunu ifade etmektedir.³¹ Komite aile üyesi yetişkin erkeğin de mağdur sıfatını kabul etmektedir.

Doktrinde de genel görüş toplumsal cinsiyet eşitsizliği söz konusu olduğunda bireysel başvuruların yalnızca kadınlarla sınırlı olmaması yönündedir.³² Protokol, bireysel şikâyet başvurusu için herhangi bir süre öngörmüş değildir. Ancak çok geç yapılmış başvurular haklı bir sebebe dayandırılmamışsa Komite tarafından hakkın kötüye kullanılması olarak değerlendirilebilir.³³ BM resmi sitesinde yer alan bireysel başvuru formu aracılığıyla başvuru yapılır. Komite usul kurallarında belirlenen dillerden biri kullanılır.³⁴ Başvuru için iç hukuk yolları tüketilmiş olmalı, başvuru derdest olmamalı ya da hakkında kesin hüküm verilmiş olmamalı, başvuru hakkın kötüye kullanılması şeklinde değerlendirmeye açık olmamalıdır. İç hukuk yollarının tüketilmesi, uluslararası başvurunun ikincil niteliğini gösterir. Burada mesele ulusal yargının yerine geçen bir süper mahkeme yaratmak değil; etkisiz kalan veya ayrımcılığı gideremeyen ulusal süreçler sonrasında devreye giren bir yargı dışı denetim yolu kurmaktır.³⁵

Komitenin kararlarının bağlayıcılığı sorunu tartışmalıdır. Komitenin bireysel başvurular üzerine vermiş olduğu kararların adı “görüş” metnin orijinalinde “views” olarak yer almaktadır. Söz konusu kararların “buyurucu” nitelikte olduğu kabul edilir. Taraf devletlerin söz konusu kararları dikkate alması gerektiği, hukuken bağlayıcı olmadıkları ancak ilgili devlet isterse kararı icra edileceği kabul edilir.³⁶

³¹ CEDAW, md.16/1-d.

³² Gülşay ARSLAN ÖNCÜ, a.g.m., s. 281-282.

³³ Gülşay ARSLAN ÖNCÜ, a.g.m., s. 284.

³⁴ CEDAW Komite Usul Kuralları, kural 24.

³⁵ Bilge BİNGÖL SCHRİJER, İnsan Haklarının Uluslararası Alanda Yargı Dışı Korunması, Ankara, Adalet Yayınevi, 2023, s.87-93.

³⁶ İhtiyari Ek Protokol, md.7/4.

Komite bizzat kendisi kararların yerine getirilip getirilmediğini inceler. Bu izleme usulü “Follow up” olarak adlandırılmıştır. Bireysel başvuru kararının yayınlanmasından itibaren altı ay içerisinde ilgili devlet Komitenin kararı ve tavsiyeleri doğrultusunda yazılı bir cevap hazırlar.³⁷ Altı aylık sürenin bitiminden sonra Komite ilgili devletten daha fazla bilgi sunmasını isteyebilir. Ayrıca ilgili devletin aldığı ya da alacağı önlemleri Sözleşmenin 18. Maddesi doğrultusunda raporlarına dâhil etmesini isteyebilir. Komite aldığı kararın yerine getirildiği sonucuna varana kadar ilgili devleti izleyebilir. Kararın yerine getirildiğine karar verdiği sonucuna vardığında ise, dosyanın kapandığını beyan edebilir. Çoğu taraf devlet, Komitenin tavsiyelerine uymaktadır, bu durum CEDAW’ın yıllık olarak sunduğu raporlarda yayınlanmaktadır.³⁸

Bireysel başvurunun maddi önemine ilişkin doktrinde çeşitli görüşler mevcuttur. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının hukuksal karar alma süreçlerinde nasıl etkili olduğu CEDAW içtihadı üzerinden tartışılırken, Komite kararlarının kalıpyargı çözümlemesi bakımından güçlü bir araç sunduğunu belirtilmektedir.³⁹ CEDAW m. 2/f ışığında Türk Ticaret Kanunu’ndaki cinsiyetçi ifadeler tartışılarak, CEDAW’ın yalnızca klasik kadın hakları ihlalleri için değil, hukuki dilin dönüştürülmesi bakımından da işlevsel olduğu gösterilmektedir.⁴⁰ Bu iki görüş birlikte okunduğunda, bireysel başvuru ve Komite yorumlarının Türk hukukunda yalnızca aile hukuku veya şiddet vakalarıyla sınırlı bir etki yaratmadığı; norm dilini, kalıpyargıları ve mevzuat terminolojisini de etkilediği açıkça görülmektedir.

Yukarıda belirtildiği üzere “views” olarak adlandırılan bu kararlar, klasik anlamda icra kabiliyeti yüksek mahkeme kararları değildir. Bununla birlikte İhtiyari Ken Protokol’ün 7. maddesi uyarınca taraf devlet, karar ve tavsiyeler hakkında altı ay içinde yazılı yanıt sunmak durumundadır.⁴¹ Bu takip mekanizması, bağlayıcı yaptırım eksikliğini tamamen ortadan kaldırırsa da, kararların etkisini sınırlamaz. Tam tersine, bu kararlar özellikle mağduriyetin tanınması, ayrımcılığın uluslararası düzeyde görünür hâle gelmesi ve iç hukuk reformlarına gerekçe oluşturulması bakımından önem taşır.

³⁷ Komite Usul Kuralları, kural73/1.

³⁸ Yıllık rapor örneği için bkz. <https://docs.un.org/en/CEDAW/SP/2022/1> (E.T: 27.02.2026).

³⁹ A. Aslı ŞİMŞEK, “Bir İnsan Hakları İhlali ve Ayrımcılık Biçimi Olarak Toplumsal Cinsiyet Roller ve Kalıpyargıları: CEDAW Çerçevesinde Bir İnceleme”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 2, 2020, ss. 496-513.

⁴⁰ Sevda BORA ÇINAR, “Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) m. 2/f Işığında 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’ndaki Cinsiyetçi İfadelerin Değiştirilmesi Gerekliği Üzerine Bir Değerlendirme”, İstanbul Hukuk Mecmuası, C. 81, S. 2, 2023, ss. 349-376.

⁴¹ Optional Protocol, md. 7/4.

C. SORUŞTURMA USULÜ

Soruşturma usulü CEDAW İhtiyari Ek Protokol' ün 8. maddesinde düzenlenmiştir. Soruşturma yetkisi, CEDAW mekanizmasını yalnızca bireysel ihlallerin değil, yapısal ayrımcılığın da denetimi için güçlü bir araç hâline getirir. Soruşturma usulünde tehlikeli ya da sistematik kadın hak ihlalleri dolayısıyla komiteye kendiliğinden soruşturma yetkisi veren bir denetim prosedürüdür.⁴²

Söz konusu bilgilerin kaynağını ulusal ve uluslararası hükümet dışı kuruluşlar, hükümetler arası örgütler ve medya oluşturur. Genellikle bu denetim mekanizmasını harekete geçiren hükümet dışı kuruluşlar olmaktadır.

Ağır ve sistematik ihlal kavramları İhtiyari Ek Protokolde tanımlanmamakla birlikte, söz konusu kavramlar soruşturma usulünün de ilk örneğini oluşturan Meksika soruşturma raporunda açıklanmıştır.⁴³

Ciudad Juárez soruşturması, CEDAW İhtiyari Protokolü'nün uygulanabilirliğini gösteren ilk ve önemli örnektir. Bu karar, Yaygın ihlallerin uluslararası düzeyde görünür kılınmasını sağlamakta, Devletlerin uluslararası yükümlülüklerine uyumunu teşvik etmekte, ve bağlayıcı olmasa da politika ve uygulama değişiklikleri için önemli bir normatif baskı oluşturmaktadır.⁴⁴

Bahsi geçen Meksika raporunu Kanada, İrlanda, Filipinler izlemiştir.⁴⁵ Kanada, Filipinler ve Birleşik Krallık örnekleri Komite'nin yaklaşımının çeşitlenerek sağlık hakları, üreme hakları ve yapısal ayrımcılık gibi alanlara genişlediğini göstermektedir. Sonrasında devam eden soruşturmalar Kırgızistan, Mali ve Güney Afrika'ya yönelmiştir. Kırgızistan'da gelin kaçırma, Mali'de kadın ve kız çocuklarının genital sakatlanması, Güney Afrika'da ise aile içi şiddetin hızla artması CEDAW Komitesi'nin soruşturma konusu olmuştur.⁴⁶ Bu sınırlı sayıdaki soruşturma, Komite'nin çekingen değil, aksine seçici ve etki odaklı hareket ettiğini; ulusal düzeyde reformları tetiklemeyi amaçlayan stratejik bir denetim aracı kullandığını ortaya koymaktadır.

⁴² İhtiyari Ek Protokol, md.8.

⁴³ Gülay ARSLAN ÖNCÜ, Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunda Soruşturma Usulü, Public and Private International Law Bulletin, Volume: 31, Issue: 1, ss.29-90, s.45-47.

⁴⁴ EDAW/C/2005/OP.8/MEXICO, 27 January 2005 raporu <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw32/CEDAW-C-2005-OP.8-MEXICO-E.pdf> (E.T: 27.02.2026).

⁴⁵ CEDAW/C/2005/OP.8/MEXICO,;CEDAW/C/OP.8/CAN/1.;CEDAW/C/OP.8/PHL/1,2015;CEDAW/C/OP.8/GBR/1,2018.

⁴⁶ CEDAW/OP.8/KGZ/1,2018, CEDAW/C/MLI/1, 2019, CEDAW/C/ZAF/IR/1, 2020.

2. TÜRKİYE UYGULAMASI

Türkiye, söz konusu Sözleşmeyi 1985 yılında imzalamış ve 20 Aralık 1985 tarihinde onaylayarak taraf olmuştur.⁴⁷ Söz konusu tarihte Türkiye Sözleşmeye taraf olurken bazı maddelerin iç hukuka uyumlu olmayacağı gerekçesiyle çekinceler koymuştur. Türkiye'nin çekinceleri aile hukuku md.16, eşitlik hakkı md.15/2, 15/4 ve vatandaşlık hakkına md.9 ilişkindir. Türkiye bu çekinceleri geri almış olsa da, md.29, 1. Paragrafa ilişkin "*Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, bu maddenin 1. fıkrasına bağlı olmadığını beyan eder.*" şeklindeki çekincesini sürdürmektedir.⁴⁸

Türkiye, CEDAW Ek İhtiyari Protokol'e 29 Ekim 2002 tarihinde taraf olmuştur. Protokol Türkiye bakımından 29 Ocak 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁴⁹ Anayasa md.90 uyarınca Sözleşme ve Protokol Türkiye bakımından yürürlüğe girdiği tarihten itibaren iç hukukta etkili olmuştur.

Türkiye için CEDAW Komitesi tarafından başlatılan bir soruşturma prosedürü yoktur. Ancak Türkiye aleyhine bireysel şikâyet yoluna gidilmiştir. İlk başvuru 20.08.2004'de yapılan Rahime KAYHAN başvurusudur. Kayhan, başörtüsü nedeniyle bir devlet okulunda öğretmenlik görevinin sona erdirilmesinin yol açtığı hakkının ihlal edildiğini, CEDAW Madde 11 (çalışma hakkı ve ayrımcılıktan korunma) kapsamında ayrımcılık oluşturduğunu iddia etmiştir. Söz konusu başvuru, başvuranın, iddia edilen ayrımcılık konusunda önce Türkiye'deki iç hukuk yollarını yeterince tüketmemiş olması nedeniyle kabul edilemez bulunmuştur.⁵⁰

⁴⁷ Türkiye'nin taraf olmasına ilişkin bkz. Resmî Gazete, 14 Ekim 1985, Sayı: 18898.

⁴⁸ Sözleşmeye taraf ülkelerin koydukları çekinceler için bkz. "Declarations and Reservation" https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-8&chapter=4&clang=_en#85

20 Eylül 1999'da Türkiye Hükümeti, Genel Sekretere aşağıdaki şekilde kısmi bir geri çekilme bildiriminde bulundu: "[...] Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'ne [katılım sırasında] 15. maddenin 2. ve 4. paragrafları ile 16. maddenin 1. paragrafının (c), (d), (f) ve (g) bentleri ile ilgili olarak yaptığı çekinceleri geri çekmeye karar vermiştir. [...] Türkiye Hükümeti tarafından [katılım sırasında] Sözleşme'nin 29. maddesinin 1. paragrafı ve 9. maddesinin 1. paragrafı ile ilgili olarak yapılan çekince ve beyanlar geçerliliğini korumaktadır." 29 Ocak 2008 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Genel Sekretere, katılım sırasında yapılan 9. maddenin (1) fıkrasına ilişkin aşağıdaki beyanı geri çekme kararı aldığını bildirmiştir: "Sözleşmenin 9. maddesinin 1. fıkrası, vatandaşlığın kazanılmasıyla ilgili olarak Türk Vatandaşlık Kanununun 5. maddesinin 1. fıkrası ile 15 ve 17. maddelerinin hükümleriyle çalışmamaktadır; zira bu hükümlerin amacı, evlilik yoluyla vatandaşlığın kazanılmasını düzenleyerek vatansızlığı önlemektir."

⁴⁹ United Nations, **Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women**, Status of Treaties (Turkey), ratification: 29 October 2002, entry into force: 29 January 2003, <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/protocol> (E.T.: 28.02.2026).

⁵⁰ Rahime KAYHAN, Communication No.8/2005, Committee on the Elimination of Discrimination against Women Thirty-fourth session 16 January-3 February 2006. Kararın çevirisi için bkz. Kadın Hakları: Uluslararası Hukuk ve Uygulama, Der. Gökçeçay AYATA, Sevinç ERYILMAZ, Bertil EMRAH ODER, İnsan Hukuku Çalışmaları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010, s.550. <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/protocol/decisions-views/> (E.T.: 28.02.2026).

R.K.B. – Türkiye başvurusu, bir kadın çalışanın iş yerinde cinsiyete dayalı ayrımcılığa maruz kaldığı iddiasıyla CEDAW Committee'e iletilen bireysel bir başvurudur. Başvuran, erkek meslektaşıyla aynı durumu yaşamasına rağmen işten çıkarılırken, erkek çalışanın işine son verilmemesinin cinsiyete dayalı ayrımcılık oluşturduğunu ileri sürmüştür. Komite, başvuruyu kabul edilebilir bulmuş ve ulusal yargı organlarının başvurana eşit ve adil muamele sağlamadığını tespit ederek, Türkiye'nin CEDAW'in 2, 5 ve 11. maddelerini ihlal ettiğine hükmetmiştir. Kararda, devletin başvuruları telafi etmesi ve iş yerinde eşitlik ile ayrımcılığa karşı tedbirler alması önerilmiştir.⁵¹

N.M., Singapur vatandaşı olarak Türk bir erkekle evlenmiş ve iki kızıyla birlikte yaşamıştır. Aile daha sonra başka ülkelere taşınmış; boşanma ve velayet süreçleri sırasında çocukların Türkiye'de kalması, çocukların alınması ve Türkiye'de yetkili makamların müdahalesi konularında sorunlar yaşandığını iddia etmiştir. N.M., Türkiye'nin CEDAW'in 2, 3, 15 ve 16. maddelerini ihlal ettiğini ileri sürmüştür. Komite, başvuruyu başvuranın tüm iç hukuk yollarını tüketmemiş olması ve başvurunun yeterli dayanaktan yoksun olması sebebiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.⁵²

Türkiye ile ilgili en güncel karar 02.07.2025 tarihlidir.⁵³ Başvurucu S.T., Türkiye'de görev yapmış bir kadın hâkimdir. Başvuru, 15 Temmuz 2020 tarihinde yapılmıştır. Başvurucu, tutuklanması, yargılanması ve mahkûm edilmesinin kadın olması ve küçük çocuk annesi olması bağlamında cinsiyete dayalı ayrımcılık oluşturduğunu ileri sürmüştür. İddialar CEDAW'ın 1. maddesi ile bağlantılı olarak 2(c), 2(d), 2(e) ve 3. maddelerine dayandırılmıştır. Komite kararı ise, CEDAW'ın İhtiyari Protokolü'nün 4(2)(c) maddesi kapsamında verilmiş bir kabul edilemezlik kararıdır; yani Komite esas incelemeye geçmeden başvuruyu kabul edilemez bulmuştur. Komite, başvurunun esas itibarıyla ceza yargılamasının doğruluğunu ve ulusal makamların delil değerlendirmesini sorguladığını, bunun ise tek başına CEDAW kapsamındaki ayrımcılık iddiasını ortaya koymaya yetmediğini belirtmiştir. Bir

⁵¹ R.K.B v. Turkey, Communication No. 28/2010, fifty-first session, 13 February–2 March 2012. Kararın çevirisi için bkz. Gülay ARSLAN ÖNCÜ, "R.K.B.v. Türkiye", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt:72, S.1, 2014, s.947-964. https://www.worldcourts.com/cedaw/eng/decisions/2012.02.24_R.K.B._v_Turkey.pdf (E.T.: 28.02.2026).

⁵² N.M. v. Turkey, Communication No. 92/2015, 9 July 2018. https://www.worldcourts.com/cedaw/eng/decisions/2018.07.09_NM_v_Turkey.pdf (E.T.: 28.02.2026).

⁵³ S.T. v. Turkey, Communication No. 159/2020, 2 July 2025. https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?Lang=iv&symbolno=CEDAW%2FC%2F91%2FD%2F159%2F2020&utm_source (E.T.: 28.02.2026).

hak ihlali veya adil yargılanma şikâyeti tek başına CEDAW ihlali anlamına gelmemektedir. Başvurucu, uğradığı muamelenin kadın olması nedeniyle gerçekleştiğini veya toplumsal cinsiyet temelli bir ayrımcılık oluşturduğunu somut biçimde ortaya koyamamaktadır. CEDAW Komitesi, ulusal mahkemelerin kararlarını otomatik olarak yeniden inceleyen bir temyiz mercii görevinde değildir. Söz konusu kararın önemi bu sayılan üç başlığın altını tekrar çizmesi olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'nin hiç soruşturma prosedürüne tabi olmaması ve bireysel şikâyet başvuru mekanizmasını yukarıdaki örneklerle sınırlı bir şekilde kullanması CEDAW Komitesi'nin yaptırımlarının bağlayıcı olmamasından kaynaklı düşünülebilir. Türkiye özelinde bireysel başvuru mekanizması yoluna gidilmesi AİHS kapsamında AİHM' ne olmaktadır. Bunun sebebinin de mahkeme kararlarının bağlayıcı oluşuyla açıklanabilir.

SONUÇ

Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), kadın haklarının korunması ve toplumsal eşitliğin sağlanması açısından uluslararası alanda temel normatif çerçeveyi oluşturmakta ve devletlerin yükümlülüklerini denetleyen etkili mekanizmalar sunmaktadır. Periyodik rapor incelemeleri, bireysel başvurular ve soruşturma prosedürleri, Komite'nin hem önleyici hem de denetleyici rolünü pekiştiren araçlardır. Bu mekanizmalar, kadınlara yönelik ayrımcılığın sistematik olarak tespit edilmesini, ihlallerin raporlanmasını ve uluslararası standartlara uygun reformların teşvik edilmesini sağlamaktadır.

Türkiye örneğinde, Komite denetimi ağırlıklı olarak periyodik devlet raporları ve sınırlı sayıda bireysel başvuru üzerinden yürütülmüş; bazı başvurularda (ör. R.K.B.) ayrımcılık tespit edilmiş, bazıları ise başvuranların iç hukuk yollarını tüketmemesi nedeniyle kabul edilemez bulunmuştur. Soruşturma prosedürü Türkiye bakımından henüz uygulanmamış, dolayısıyla denetim esas olarak rapor ve bireysel başvurularla sınırlı kalmıştır. Buna rağmen, CEDAW mekanizmaları Türkiye'de kadın haklarının güçlendirilmesi ve toplumsal eşitliğin sağlanması açısından hukuki ve kurumsal reformları yönlendiren stratejik bir araç olarak işlev görmeye devam etmektedir.

KAYNAKÇA

A. Aslı ŞİMŞEK, “Bir İnsan Hakları İhlali ve Ayrımcılık Biçimi Olarak Toplumsal Cinsiyet Roller ve Kalıpyargıları: CEDAW Çerçevesinde Bir İnceleme”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 2, 2020, ss. 496-513.

Bilge BİNGÖL SCHRİJER, İnsan Haklarının Uluslararası Alanda Yargı Dışı Korunması, Ankara, Adalet Yayınevi, 2023, s.87-93.

Bihterin Vural DİNÇKOL, “Kadının İnsan Hakları”, İnsan Hakları Hukuku ve Kadın, Dinçkol, Bihterin Vural (der.), İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul 2003, ss.13-20, s. 14-15.

Feride ACAR, “Kadınların İnsan Haklarında Ulusalüstü Standartlar ve Denetim: CEDAW Örneği Bağlamında Bazı Gözlemler”, Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler, Mücadeleler, Kazanımlar, Durudoğan, Hülya/Gökşen, Fatoş/ Oder, Bertil Emrah/ Yüksekler, Deniz (der.), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2014, ss.185-195, s.190.

Demet ÖZDAMAR, CEDAW Sözleşmesi: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme ve Ek İhtiyari Protokol’ün, İç Hukukumuzda, Özellikle Yeni Aile Hukukumuzda Etkisi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ekim 2009, s. 455.

Andrew BYRNES, “The Committee on the Elimination of Discrimination against Women”, Women’s Human Rights: CEDAW in International, Regional and National Law, Der. Anne HELLMUM, Henriette Sinding AASEN, Cambridge University Press, ss. 27-61, s.28.

Gülây ARSLAN ÖNCÜ, Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık Vakalarında CEDAW: Bireysel Şikâyet Başvurusu ve Soruşturma Usulleri Bağlamında Bir Potansiyel ve Etkililik Analizi, *Kadına Karşı Ayrımcılık Hukuk, Toplum, Devlet ve CEDAW* içinde, Der. Sevinç ERYILMAZ- Gökçeçik AYATA- Pınar ÇAĞLI, Zoe Yayınları, 2022, İstanbul, ss.273-311, s. 277.

Semih GEMALMAZ, Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş, Cilt-1, İstanbul,2012, s.684.

Sevda BORA ÇINAR, “Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) m. 2/f Işığında 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’ndaki Cinsiyetçi İfadelerin Değiştirilmesi Gerekliliği Üzerine Bir Değerlendirme”, İstanbul Hukuk Mecmuası, C. 81, S. 2, 2023, ss. 349-376.

Uluslararası Hukuk ve Uygulama, **Der. Gökçeçik AYATA, Sevinç ERYILMAZ, Bertil EMRAH ODER**, İnsan Hukuku Çalışmaları, İstanbul Bilgi Üni-

versitesi Yayınları, 2010, s.550.

Gülay ARSLAN ÖNCÜ, “R.K.B.v. Türkiye”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt:72, S.1, 2014, s.947-964.

Soruşturma Prosedürü Kararları

Mexico Inquiry, CEDAW/C/2005/OP.8/MEXICO, 27.01.2005.

Canada Inquiry, CEDAW/C/OP.8/CAN/1, 30 March 2015.

Philippines Inquiry, CEDAW/C/OP.8/PHL/1, 22 April 2015.

United Kingdom of Great Britain Northern Ireland Inquiry, CEDAW/C/OP.8/GBR/1,06 March 2018.

Kyrgyz Republic Inquiry, CEDAW/OP.8/KGZ/1,21.09.2018.

Mali Inquiry, CEDAW/C/MLI/1, 24.12.2019.

South Africa Inquiry CEDAW/C/ZAF/IR/1, 26 October-5 November 2020.

Bireysel Şikâyet Başvurusu Prosedürü Kararlar

Rahime KAYHAN, Communication No.8/2005, Committee on the Elimination of Discrimination against Women Thirty-fourth session 16 January-3 February 2006.

<https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/protocol/decisions-views/> (E.T.: 28.02.2026).

R.K.B v. Turkey, Communication No. 28/2010, fifty-first session, 13 February–2 March 2012. https://www.worldcourts.com/cedaw/eng/decisions/2012.02.24_R.K.B._v_Turkey.pdf (E.T.: 28.02.2026).

N.M. v. Turkey, Communication No. 92/2015, 9 July 2018. https://www.worldcourts.com/cedaw/eng/decisions/2018.07.09_NM_v_Turkey.pdf (E.T.: 28.02.2026).

S.T. v. Turkey, Communication No. 159/2020, 2 July 2025. https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?Lang=iv&symbolno=CEDAW%2FC%2F91%2FD%2F159%2F2020&utm_source (E.T.: 28.02.2026).

CEDAW SÖZLEŞMESİ VE EK PROTOKOL İNTERNET KAYNAKLARI

“Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi” (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women), https://treaties.un.org/doc/Treaties/1981/09/19810903%2005-18%20AM/Ch_IV_8p.pdf (E.T.: 26.02.2026)

“Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması İhtiyari Protokolü” (Optional Protocol to the Convention on the Elimination of Discrimination against Women). <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women> (E.T.: 26.02.2026).

“Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (CEDAW)”. (1992). Genel Tavsiye No.19: Kadına yönelik şiddet. <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm> (E.T.: 26.02.2026).

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (CEDAW). (1989). Genel Tavsiye No. 12: Kadına yönelik şiddet. <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cedaw> (E.T.: 26.02.2026).

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (CEDAW). (1990). Genel Tavsiye No. 14: Kadın sünneti (FGM). <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cedaw> (E.T.: 26.02.2026).

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (CEDAW). (2010). Genel Tavsiye No. 28: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?Lang=en&symbolno=CE-DAW%2FC%2FGC%2F28&utm_source (E.T.: 27.02.2026).

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele V. Ulusal Eylem Planı (2026–2030) <https://www.aile.gov.tr/ksgm> (E.T.: 26.02.2026).

Sözleşmeye taraf ülkelerin koydukları çekinceler için bkz. “Declarations and Rezervation” https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV8&chapter=4&clang=_en#85 (E.T.: 26.02.2026).